

MILJØVERNDEPARTEMENTET

Ny naturmangfoldlov

Områdevern og generelle
prinsipper

Statssekretær Heidi Sørensen og
prosjektleder Torbjørn Lange,
Stjørdal, 18.05.09

Foto: Asbjørn Børset

Bildet viser Kalvågane, Sandsøya i Sande kommune.

Lite utsnitt av naturtypen kystlynghei med den rødslistede purpurlyngen i blomst.

Kartlagt område med verdi A. Naturtypen trues av gjengroing i vårt område.

Hva er naturmangfold?

Biologisk mangfold

Enkelt sagt: ALT LEVENDE

Vanskelig sagt:

"Mangfoldet av økosystemer, arter og genetiske variasjoner innenfor artene, og de økologiske sammenhengene mellom disse komponentene".

Naturmangfold er i loven definert som

Biologisk mangfold

+ Landskapsmessig mangfold

+ Geologisk mangfold

Naturens mangfold har en egenverdi. Den er ikke bare til for oss mennesker.

Vi har et etisk ansvar for å ta vare på den helt uavhengig av at den er en ressurs for oss.

Bilder:

Slåttemark med orkidéer. En kandidat til å bli en utvalgt naturtype. Avhengig av skjøtsel.

Klippeblåvinge – en kritisk truet sommerfugl. Lever på planten smørbukk på åpne berg og blokker/ur, kalkberggrunn, lavland. Muligens kun en gjenværende lokalitet i Norge, nemlig i Halden. Ble fredet i 2008.

Hortulan – direkte truet fugleart, særlig knyttet til brannflater i skog (samt hogstflater), kulturlandskap med trær, baserike enger og tørrbakker, vegkant og åkerkant.

Naturen gir oss opplevelser og rekreasjon.

Uante muligheter for naturopplevelser av alle slag.

Naturopplevelser betyr mye for livskvaliteten for de aller fleste, enten det natur i nærmiljøet eller det er opplevelser av det mer ekstreme slaget, som bildet til venstre illustrerer.

Natur er jordas viktigste ressurs. Mye viktigere enn for eksempel olje.

Naturen gir oss en rekke ting vi er helt avhengige av for å leve på jorda. Naturen gir oss "økosystemtjenester": Mat, ferskvann, trær, fiber, brensel med mer. Andre eksempler på hvilke tjenester naturen gjør for oss:

- Sirkulerer næringsstoffer
- Danner jord
- Primærproduksjon

Dette er helt grunnleggende for produksjonen av mat, ferskvann, skog mm. Dessuten regulerer naturen klima, flom, sykdommer og rensing av vann.

Naturen er grunnlaget for menneskets helse, trivsel, økonomi, sikkerhet og liv.

En mangfoldig natur er en mer robust natur, for eksempel slik at naturen i større grad kan tåle klimaendringer.

Tap av genetisk mangfold, arter og leveområder gir en mer sårbar og dermed mindre robust natur.

Tap av naturmangfold

Tapet av naturmangfold skjer 100 til 1000 ganger raskere enn det som har vært naturlig de siste millioner år

Mellom 10-30 % av jordas pattedyr, fugl og amfibier er truet av utryddelse

6

Foto: Regnskogsfondet

Bildet viser brenning av regnskog i Amazonas.

- Tap av naturmangfold er en av de største miljøtrusler verden står overfor.
- Tapet skjer 100 til 1000 ganger raskere enn det som har vært naturlig de siste millioner år.
- 10-30 % av jordas pattedyr, fugl og amfibier er truet av utryddelse.

Tropisk skog hogges ned hvert år i et omfang tilsvarende halve Norges areal.

Også i havet går arter tapt. En av fire av kommersielle fiskebestander er overfisket. En av fem korallrev er gått tapt, og ytterligere ett av fem er delvis ødelagt.

Går arter tapt, får vi dem aldri tilbake.

Norge har en fantastisk natur, og vi er så heldige å ha mye natur igjen. Men også hos oss er naturen utsatt for stort press.

I underkant av 2000 arter er truet av utryddelse i Norge.

Av disse trues ca 85 % av ulike arealendringer, mens ca 25 % trues av opphørt bruk i jordbruksområder, både i inn- og utmark.

Hva truer naturmangfoldet?

- Arealbruk
- Forurensning
- Overhøsting
- Fremmede arter
- Klimaendringer

Stanse tap av naturens mangfold innen 2010

2010-målet: Stanse tap av biologisk mangfold innen 2010.

Internasjonale forpliktelser:

-Biomangfoldkonvensjonen: Ivareta variasjon i alle økosystemer gjennom bærekraftig bruk og ved vern

Alle må med

Kjære ordfører Johan A. Elverum i Stjørdal kommune!

Stor salamander som du ser avbildet på dette kortet er en truet art og den står derfor i Norsk Rødliste. Stor salamander har leveområder i din kommune. Takk for innsatsen for å bevare naturmangfoldet i kommunen din så langt!

Verden mister plante- og dyrearter raskere enn noen gang. Rundt 2000 arter står i fare for å forsvinne fra norsk natur, blant annet fordi vi ødelegger leveområdene deres. Norge har som mål å stanse tapet av naturens mangfold innen 2010. Å bevare arter og naturtyper er ikke en jobb jeg kan gjøre alene – jeg trenger din og kommunens hjelp for å nå målet.

I den forbindelse har jeg valgt en art for hver kommune som jeg håper dere vil være spesielt oppmerksomme på. Arten jeg har valgt kan stå som eksempel på kommunens naturmangfold. Den er en representant for det rike naturmangfoldet vi må stå sammen om for å bevare.

På www.dirnat.no/kommunearter finner du mer informasjon om din kommunes spesielle art, og tips om hvordan dere kan ta vare på den.

Med vennlig hilsen

Erik Solheim

Erik Solheim

Miljø- og utviklingsminister

Stor salamander (*Triturus cristatus*)

Stor salamander finnes i livskraftige bestander rundt Oslofjorden og i Ytre Hardanger og i Midt-Norge. Antall lokaliteter har gått og går stadig ned pga. gjenfylling og drenering av yngledammene, forurensning og utsetting av fisk. Mange gjenværende lokaliteter er blitt isolerte. I Stjørdal har den vært kjent fra flere steder, blant annet fra Svedjeåstjønna ved Fornes og Svartåstjønna. Kartlegging bør gjennomføres for å fastslå status.

Postkortaksjonen i 2007.

Alle landets kommuner fikk i fjor et postkort fra miljø- og utviklingsminister Erik Solheim med bilde av en art de har et spesielt ansvar for å ta vare på.

Bildet viser postkortet med en salamander, som ordføreren i Stjørdal kommune fikk.

Det skapte stor oppmerksomhet rundt truede arter og kommunenes ansvar.

Historisk lov

Foto: Ola Glesne

1910-loven: Fredet naturminne i Ullevål haveby

Foto: Bård Løken ©NN, Samfoto

1954-loven: Nasjonalparker. Rondane (1962)

Foto: Reidar Hindrum

1970-loven: Systematisk og moderne. Fredning av klippeblåvingen

Foto: Statens naturoppsyn

2009: Naturmangfoldloven. Bruk og vern

10

1910-loven: vern av enkeltobjekter og mindre områder.

Bilde: Vernet eik (naturminne) i Ullevål Haveby i Oslo.

Eika er sannsynligvis 2-300 år gammel.

1954-loven: I tillegg til vern av arter og mindre områder, åpner loven for vern av nasjonalparker. Bildet viser Rondane nasjonalpark, som er vår første nasjonalpark (1962). Og i 1970 ble jeg født ...

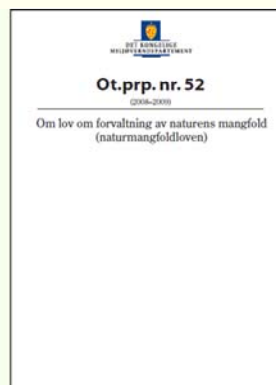
1970-loven: En mer systematisert og moderne vernelov, med formål, vernekategorier, vilkår for vern og rettsvirkninger. Bilde viser en klippeblåvinge. Den ble fredet i 2008.

2009-loven: En lov som har mål, prinsipper og regler for bærekraftig bruk og vern av norsk natur. Bilde viser dugnad med slåttonn for å hindre gjengroing.

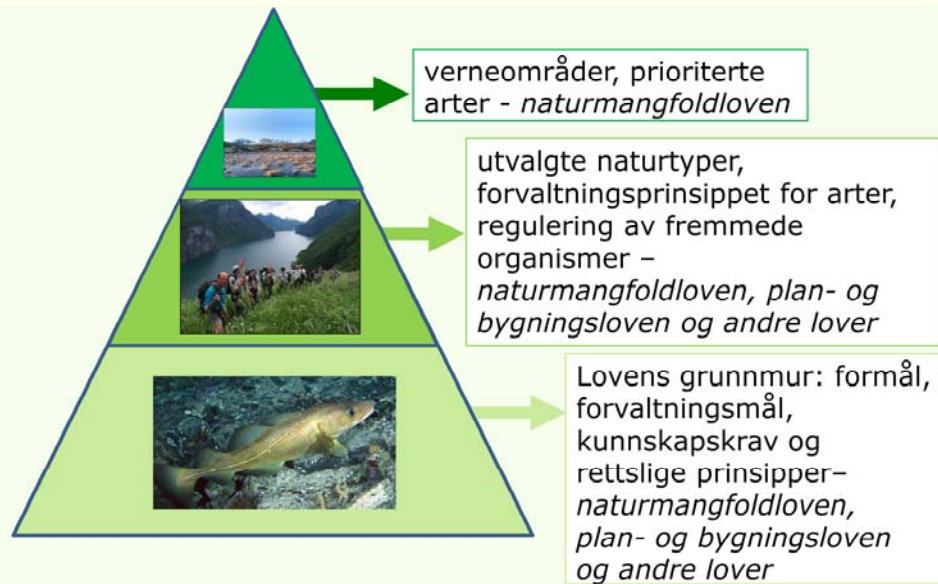
Forslag til ny naturmangfoldlov

- Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)
- En lov bestående av 10 kapitler og 77 paragrafer samt 15 endringer i andre lover

- Kapittel I Formål og virkeområde
- Kapittel II Alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk
- Kapittel III Artsforvaltning
- Kapittel IV Fremmede organismer
- Kapittel V Områdevern
- Kapittel VI Utvalgte naturtyper
- Kapittel VII Tilgang til genetisk materiale
- Kapittel VIII Myndigheter etter loven, tilsyn
- Kapittel IX Håndheving og sanksjoner
- Kapittel X Avsluttende bestemmelser

Lovforslagetets hovedgrep

12

Kilde: Miljøverndepartementet

Verneområder og prioriterte arter. Det mest verdifulle Mellomsjiktet – natur som krever spesielle hensyn (utvalgte naturtyper, der man må sikre arter gjennom bærekraftig bruk (høsting og fangst) og der noe truer natur (fremmede organismer)

Grunnmuren. Formål, forvaltningsmål og prinsipper

Områdevern

13

Foto: Torkjell Mørset

Områdevern – øverst i pyramiden.
Bildet viser Kamøya naturreservat i Finnmark.

Verneområder

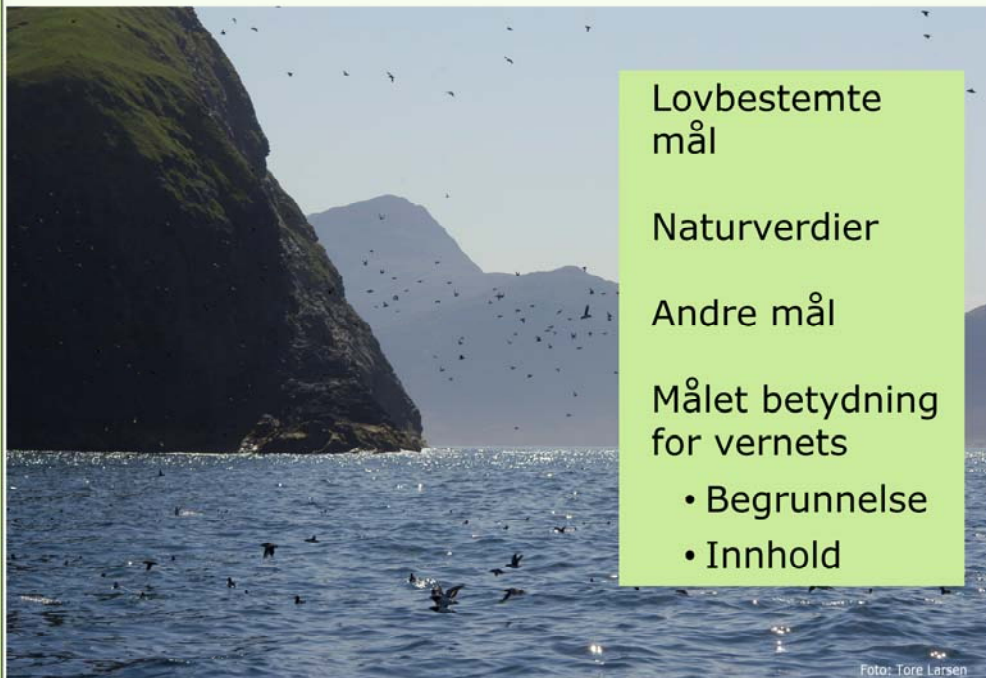
Nasjonalparker:	29	(8,3 %)
Landskapsvernområder:	184	(4,7 %)
Naturreservater:	1872	(1,5 %)
Biotopfredningsområder (og naturminner)	406	(0,1 %)
Totalt	2491	(14,6 %)

14

Foto: Asbjørn Børset

Bildet viser Naturreservatet Hostadvatnet i Fræna kommune

Mål for områdevern

Einevarden naturreservat, Vågsøy kommune, Sogn og Fjordane.

Målene har natur i sentrum

Verneområder skal bidra til bevaring av minst ett av de lovbestemte målene

Andre mål som ikke følger av loven, f.eks. friluftsliv, samisk bruk, kan være delmål med vernet. Og går vi mer juridisk til verks så betyr ...

Målbestemmelsen at vernet må begrunnes tydeligere enn i dag. Formålet med vernet vil være styrende for hva som er tillatt og hva som er forbudt innenfor et verneområde

Bildet viser Dovrefjell og Snøhetta

Større naturområder uten tyngre naturinngrep:

Viderefører dagens regler for opprettelse av nasjonalparker.

Kravet til statsgrunn oppheves: I dag er det krav om at nasjonalparker legges ut på statlig grunn. I den grad private områder tas med må slike områder fremstå som et tillegg. Nå kan nasjonalpark etableres på privat grunn alene.

Sikre en uforstyrret opplevelse av naturen:

Opplevelsesverdien er ofte en viktig verneverdi i nasjonalparker. Til opplevelsesverdien hører ikke bare synsinntrykkene, men også opplevelsen av stillhet og naturens lukter og lyder. Bestemmelsen innebærer bl.a. at virksomhet som medfører støy, f.eks. motorferdsel, bør forbys i den grad den kan redusere opplevelsesverdien. Motorferdselen skal fortsatt reguleres strengt i nasjonalparkene.

<h2 style="margin: 0;">Landskapsvern- områder</h2> <p style="margin: 10px 0 0 0;">Helheten i landskapet</p> <p style="margin: 10px 0 0 0;">Pågående virksomhet</p> <p style="margin: 10px 0 0 0;">Forholdet til reguleringsplaner</p> <p style="margin: 10px 0 0 0;">17</p> <p style="margin: 10px 0 0 0; font-size: small;">Innerdalstårnet i Trollheimen, landskapsvernområde</p>	 <p style="text-align: right; font-size: x-small;">Foto: Marianne Gjerv</p>
---	---

Landskap som helhet vil stå mer sentralt:

Det innebærer at enkeltarter som ikke har betydning for landskapet som sådant, ikke gis særskilt beskyttelse. I slike tilfeller der naturtyper og/eller naturens mangfold har behov for spesielt vern uavhengig av landskapsinntrykket, må andre vernekategorier, for eksempel naturreservat benyttes, enten alene eller i kombinasjon med landskapsvernområde.

Pågående virksomhet kan fortsette:

F.eks. kan jordbruk, skogbruk og fiske, fortsette og utvikles så lenge det ikke motvirker verneformålet. Skogbruksvirksomhet er pågående virksomhet selv om skogen kan ha stått urørt i lang tid som følge av lang omløpstid i skogbruket.

Det kan gis bestemmelser som begrenser flatestørrelser og gir hjemmel for avgrensning av slike inngrep av hensyn til landskapsverdiene. Dette samsvarer stort sett med det som er situasjonen etter gjeldende naturvernlov.

Muligheten til å gjennomføre reguleringsplan i strid med landskapsvernområde oppheves:

Det vil si at en kommune ikke kan vedta en reguleringsplan som er i strid med vernet. For eksempel kan man ikke gjennom en reguleringsplan vedta utbygging som er i strid med vernet.

Naturreservater

Svartådalen naturreservat i Trollheimen

Områdets funksjon for biologisk mangfold:

Vilkårene er først og fremst knyttet til områdets funksjon for det biologiske mangfoldet.

Omfatter også områder som ikke er uberørt:

Dette innebærer at også områder som tidligere har vært utsatt for inngrep, kan vernes som reservat.

Forutsetningen er at den aktuelle funksjonen/kvaliteten fremdeles er til stede eller kan restaurere. Eksempler på dette kan være opprensning i vannforekomster eller fjerning av veier eller andre tekniske inngrep. Det kan videre være tale om å skape helt nye biotoper, f.eks. en ny dam.

Økt vekt på bruk og aktive gjenopprettingstiltak:

Opprettes det naturreservater som krever aktive gjenopprettingstiltak, eller der bruk er en forutsetning for å ivareta verneformålet, skal det på vernetidspunktet foreligge et utkast til plan for områdets skjøtsel.

Bildet viser Sønstegård plante- og dyrefredningsområde i Vestfold

Biotopvern (plante-, fugle- og dyrefredningsområder), vern etter viltloven, vern etter lakse- og innlandsfiskloven og naturminner med og uten areal.

Bestemte arter: Vilkåret for biotopvern er at et område har eller kan få særskilt betydning for nærmere bestemte arter. Omfatter alle dyrearter (utvidelse i forhold til viltloven). Og artene må ikke være fredet.

Marine verneområder

Rene marine
verneområder
Tilpasset
forholdene i sjø
Vern på tvers av
sektorer

20

Foto: Jarl André Skarsten

Rene marine verneområder, herunder naturverdier som er økologiske betingelser for landlevende arter

Tilpasset forholdene i sjø: Ingen egne kategorier vern, men fleksibilitet med hensyn til hva som kan vernes og hvilke restriksjoner som kan pålegges

Sektorovergripende vern: Der det er behov for vern mot flere typer virksomheter eller bruk. De samme vilkår som nasjonalparker, landskapsvernområder og naturreservater. Rettsvirkningene kan være like strenge som reservater. Restriksjoner på aktivitet skal stå i forhold til verneformålet.

Der beskyttelsen kun består av nærmere bestemte regler om utøving av fiske, fastsettes etter havressursloven. Dette gjelder kun for fiske og gjelder ikke for andre aktiviteter.

Forvaltning og skjøtsel

Forvaltningsplan

Skjøtsel

Skjøtselsplan

Forvaltnings-
myndigheten

Grunneier

Organisasjoner

21

Foto: Marianne Gjery

Utkast til forvaltningsplan for de store verneområdene skal legges frem samtidig med vernevedtaket.

Der det også er aktuelt med skjøtselsplan, skal den inngå i forvaltningsplanen.

Det skal gis økte midler til skjøtsel av verneområder.

Der det er behov for skjøtsel har forvaltningen lov til å skjøtte området for å ta vare på verneverdiene eller gjenopprette disse.

MEN det er sagt eksplisitt i loven av slik skjøtsel primært bør søkes avtalt med og gjennomført av grunneier.

Dersom grunneier ikke vil eller kan utføre skjøtsel kan det avtales av organisasjoner eller andre kan stå for skjøtselen.

Forvaltningsmyndighet

Trollheimen landskapsvernområde i Sør-Trøndelag

Kongen er øverste myndighet etter loven.

Kongen kan bestemme at kommunen er myndighet etter loven, herunder for verneområder.

Kongen kan bestemme at et særskilt oppnevnt organ er forvaltningsmyndighet for et verneområde.

Midlertidig vern

Midlertidig vern
videreføres

Tidsbegrenses

23

Foto: Marianne Gjarv

Bildet viser naturreservatet Svartådalen i Trollheimen.

Midlertidig vern av områder videreføres

Varighet: Fire år med mulighet for to års forlengelse. Et viktig konfliktdempende tiltak.

Samordning med plan- og bygningsloven

Bildet viser Gjevilvasshytta (DNT), like ved Trollheimen landskapsvernområde.

Tidlige kontakten med kommuner og fylkeskommuner for å avklare forholdet til pågående eller fremtidig arealplanlegging etter plan- og bygningsloven.

Samtidig oppstart av verneplanarbeid og planlegging etter plan- og bygningsloven skal avklares med kommunen og fylkeskommunen

Randsonen til nasjonalparker og landskapsvernområder kan det etter den nye plan- og bygningsloven fastsettes bestemmelser for å hindre vesentlig forringelse av verneverdiene

Erstatning ved områdevern

Like regler

Igangværende bruk

Skogsdrift

Enklere materielle regler, mindre skjønn

Forhandlingsfullmakt

Underskjønn og overskjønn

25

og så har vi fått bedre erstatningsregler ...

- Like erstatningsregler for alle vernekategorier.
- Vanskeliggjøring av igangværende bruk.
- Skogsdrift erstattes på samme nivå som i dag.
- Enklere materielle regler, mindre skjønn.
- Staten gis en "forhandlingsfullmakt" for saker av liten økonomisk betydning.
- Viderefører prosessregler for underskjønn, endringer i overskjønn.

Erstatningssaker fra 2001

Bildet viser Øvre Pasvik nasjonalpark

Overgangsordning for alle nasjonalparker og landskapsvernområder som er vernet fra 2001 og fram til loven trer i kraft. Disse skal få erstatning etter nye regler.

Mange saker: Over 120 verneområder. Over 20 000 grunneiere og rettighetshavere.

MD vil igangsette arbeidet når loven er vedtatt. Arbeidet vil bli ledet av regjeringsadvokaten. Sakene antas på landbasis å kunne slutføres i løpet av tre til fem år.

Naturarven som verdiskaper

Bildet viser infoskilt i Jotunheimen ved Eidsbugarden, innfallsporten til nasjonalparken i sør.

Kommunen har sin informasjon på den ene skifertavlen og SNO har nasjonalparkinfo på tavla ved siden av.

Det er viktig at distrikter med verneområder også får mulighet til å utnytte sine naturområder økonomisk, til lokal næringsutvikling og turisme.

Det finnes mange muligheter til å få inntekter på aktiviteter knyttet til verneområder og andre viktige naturområder.

Verdiskapingsprogrammet for naturarven skal sette tilrettelegging inn i en større sammenheng.

Nasjonalparklandsbyer og -kommuner

28

Simashaugen Foto: Hege Hovd

Bildet viser: Gården Simashaugen, Vingelen, Tolga kommune i Hedmark. Vingelen er en av nasjonalparklandsbyene.

Kulturminnevernet har bidratt til nasjonalparklandsbyens særpreg og opplevelsesverdi.

MD lanserte for omtrent ett år siden en satsing på utvikling av nasjonalparklandsbyer og nasjonalparkkommuner.

Prosjektet skal styrke verdiskapingen i kommuner og lokalsamfunn med utgangspunkt i nasjonalparkenes verdi som kvalitetsstempel på villmarksnatur.

23 kommuner fikk status som nasjonalparkkommuner.

Hovedkriteriet for tildeling av status som nasjonalparkkommune er at kommunen skal ha nasjonalparkareal på minimum 30 % av kommunearealet, 300 km² eller en hel nasjonalpark innenfor sine grenser.

Ved valg av nasjonalparklandsby ble det lagt vekt på at tilreisende skal føle at de kommer til et livskraftig samfunn som har en naturlig kontakt og beliggenhet til nasjonalparken.

De fem stedene som har fått tildelt status som nasjonalpark-landsbyer er Fossbergom i Lom kommune, Geilo i Hol kommune, Jondal i Jondal kommune, Storslett i Nordreisa kommune og Vingelen i Tolga kommune.

Nasjonalparkkommunene og nasjonalparklandsbyene får benytte en varemerkebeskyttet logo som bevis på sin status.

Lovens formål

"Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur."

29

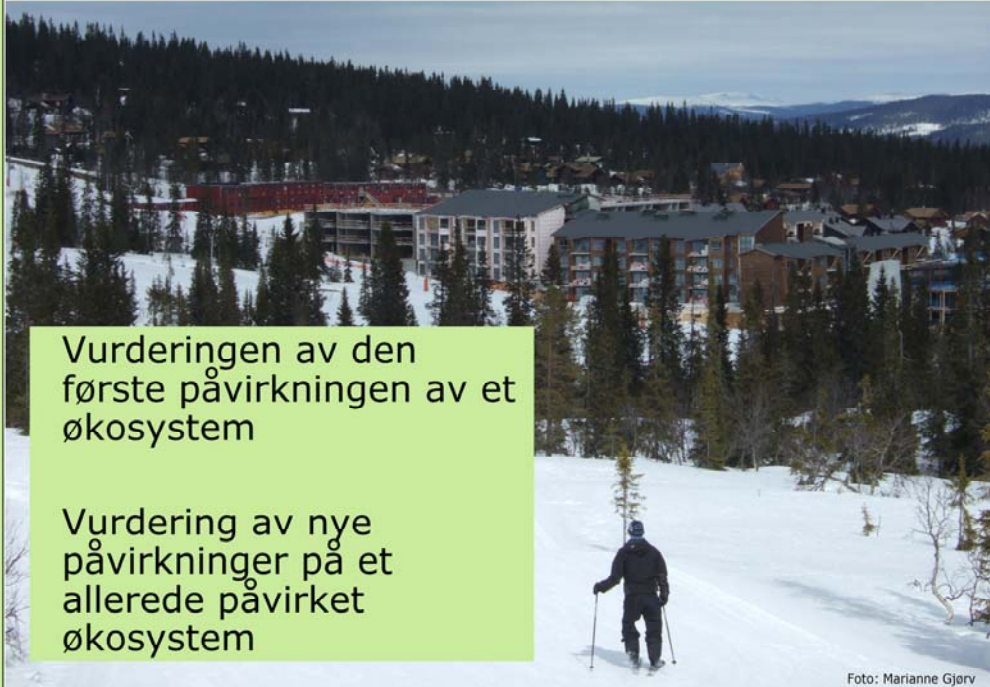
Foto: © Asbjørn Børset

Mjelvehagen ved Langfjorden i Molde kommune. Slåttemark med prestekrage i full blomst. Lokaliteten er gitt verdi B under naturtypekartleggingen.

Formålsbestemmelsen bygger på at naturen tillegges grunnleggende verdier som egenverdi, verdi for mennesker og at mennesker er avhengig av naturressursene.

Naturens betydning for samiske interesser, er tydeliggjort avslutningsvis i bestemmelsen gjennom tilføyelsen «også som grunnlag for samisk kultur».

Samlet belastning

30

Bildet viser utbygging av utleiehytter- og leiligheter ved skianlegget i Trysil.

En påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for.

Prinsippet om kostnadsdekning

Bildet viser spor etter barmarkskjøring på Vegglifjell i Buskerud.

Kostnader ved å hindre eller begrense skade innbefatter alle kostnader ved forebyggende eller gjenopprettende tiltak.

I dette kan det også ligge kostnader for å fremskaffe kunnskap.

Kostnader for å hindre eller begrense skade kan også være kostnader ved overvåking av miljøtilstanden der en tillatt virksomhet finner sted og som den kan ha effekt på.

Føre-var-prinsippet

Ved behandling av
søknad om tiltak

Av eget tiltak

32

Foto: Solveig Gjerv Røraas

Ved behandling av søknad om tiltak

Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet.

Av eget tiltak

Foreligger en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak.

Kunnskapsgrunnlaget

Vitenskapelig
kunnskap

Erfaringsbasert
kunnskap

Vurderingsplikt når
vitenskapelig
kunnskap viser at
natur er truet

33

Foto: Mareano

Bildet viser innhenting av kunnskap om havet i forskningsprogrammet Mareano.

Kunnskapskravet er også en del av lovens grunnmur: Vitenskapelig kunnskap og erfaringsbasert kunnskap

I tillegg innføres en vurderingsplikt når natur er truet. Det kan både være der natur er truet av aktive tiltak eller der en f.eks. en naturtype netter er truet på grunn av ikke-bruk.

Foto: Kristin Westby

MILJØVERNDEPARTEMENTET

Ny naturmangfoldlov

Utvalgte naturtyper og prioriterte arter

Statssekretær Heidi Sørensen og
prosjektleder Torbjørn Lange,
Miljøverndepartementet
Stjørdal, 18.05.09

Foto: Asbjørn Børset

Utvalgte naturtyper

Felles regler for forvaltning av natur utenfor verneområder

Konkretisere naturtyper det er spesielt viktig å ta vare på

Sektoransvar og sektormulighet

Økt fokus, bevissthet og kunnskap om naturtyper

2 Kystlynghei

Foto: Jan Rabben/NN/Samfoto

Bildet viser kystlynghei på vestlandet (I nærheten av Ryvarden fyr)

- For første gang felles regler for forvaltning av natur utenfor verneområder. Forvaltningen skal skje gjennom bærekraftig bruk. Bidrar til en felles og mer helhetlig forvaltning over kommune- og fylkesgrenser og regiongrenser.
- Miljøforvaltningen legger hode på blokka....
- Konkretisere naturtyper det er spesielt viktig å ta vare på. Noe natur utenfor verneområder er viktigere enn annen natur. Et virkemiddel som bidrar til å prioritere.
- Setter sektorene bedre muligheter til å ta vare på natur og samtidig understreker ordningen sektorenes ansvar for å ta vare på natur.
- Gir økt fokus, bevissthet og kunnskap om naturtyper

Betydningen av bruk

Denne mannen bruker kunnskapen sin om natur.
Brenning og beiting av kystlynghei.

Betydningen av ikke-bruk

Bildene viser Sandøykilen (kilen mellom Sandøya og Færøya) i Farsund, fotografert av Oddvar Pedersen 9/8-1976 og igjen 9/9-2004

4

Bildet viser gjengroing av landskap. Ikke all gjengroing er uønsket. Med ny lov kan vi adressere gjengroing som som er uheldig for naturens mangfold.

Utvelgingen

5 Bekkekløft

Foto: Jan Rabben

Vurderingsplikt

Kriterier for
utvelging

Kommunen kan
også velge ut
"sine" naturtyper

Vurderingsplikt når vitenskapelig kunnskap viser at natur er truet. Vurderingen baseres på eksisterende kunnskapsbaser. Særlig vil Artsdatabankens kommende rødliste for naturtyper gi viktig bakgrunnsmateriale.

Men selv om det må settes i verk tiltak for å redde naturtypen er det ikke gitt at for eksempel bekkekløft blir en utvalgt naturtype...

"Ved avgjørelsen av om en naturtype skal bli utvalgt, skal det legges særlig vekt på om

- a) naturtypen har en utvikling eller tilstand som strider mot målet i § 4,
- b) naturtypen er viktig for en eller flere prioriterte arter,
- c) naturtypen har en vesentlig andel av sin utbredelse i Norge, eller
- d) det er internasjonale forpliktelser knyttet til naturtypen."

Kommunen kan ved forskrift bestemme at reglene i §§ 53 til 56 også skal gjelde for kommunens forvaltning av forekomster av andre nærmere bestemte naturtyper i kommunen.

Saksbehandling

- Bred offentlig høring
- Vedtas av Kongen i statsråd
- Handlingsplaner
- Tilskuddsordning

Slåttemark med orkideer.

- Forslag til forskrift sendes på bred offentlig høring til alle berørte, herunder kommuner, miljø- og næringsorganisasjonene. Og bestemmer man seg for å velge ut naturtypen...
- Vedtak av Kongen i statsråd. Kan gjelde for hele eller deler av landet, eller for arealer over eller under en viss størrelse eller arealer av en viss kvalitet. Fikk jeg det riktig nå....?
- Der det utarbeides handlingsplaner, bør dette i hovedsak skje parallelt med forskriftsarbeidet
- Nært samarbeid mellom den som administrerer handlingsplanen og de myndigheter, organisasjoner eller grunneiere mv. som skal bidra til å gjennomføre målene og tiltakene i handlingsplanen
- Forvaltningsmyndigheten kan inngå avtale med grunneieren om å utføre nærmere bestemte skjøtselstiltak eller former for bruk
- Egen tilskuddsordning. Midlene skal i hovedsak gå til aktive tiltak. Slike midler skal komme i tillegg til bl.a. landbrukets egne virkemidler.

Utvelgingens betydning

Bildet viser Kalk-lindeskog

- Ved beslutninger, tildeling av tilskudd og det offentliges forvaltning av egen eiendom "skal det tas særskilt hensyn til forekomster av en utvalgt naturtype slik at forringelse av naturtypens utbredelse og forekomstenes økologiske tilstand unngås".
- Før beslutning om inngrep i en forekomst av en utvalgt naturtype treffes, må konsekvensene for den utvalgte naturtypen klarlegges.
- Ved vurderingen av om den utvalgte naturtypes utbredelse eller økologiske tilstand forringes, skal det legges vekt på forekomstens betydning for den samlede utbredelse og kvalitet av naturtypen og om en tilsvarende forekomst kan etableres eller utvikles på et annet sted. Tiltakshaveren kan pålegges å bære rimelige kostnader ved ivaretagelsen, opprettelsen eller utviklingen av en slik forekomst.

Skog- og jordbrukstiltak

Det vi har snakket om nå handler om alle tiltak som krever en eller annen form for tillatelse.

- Meldeplikt for skogbruks- og jordbrukstiltak som berører forekomster av utvalgte naturtyper
- Tilbakemelding fra kommunen før tiltaket utføres
- Beskyttelsesnivået må ikke medføre at eksisterende næringsvirksomhet må opphøre. I disse tilfellene er områdevern det aktuelle virkemidlet.
- Må ligge innenfor rammen av skogbrukslova og jordlova. I skog kan det legges føringer for bærekraftig bruk på mindre deler av områder i skog. Ordningen vil ikke omfatte større arealer av produktiv skog.

Forholdet til plan- og bygningsloven

- Plan- og bygningslov vil stå sentralt i forvaltningen av utvalgte naturtyper
- Ny plan- og bygningslov stiller krav til bærekraftig utvikling
- Plan- og bygningsloven sier at bruk må ses i et langsiktig perspektiv

9

Foto: Marianne Gjerv

Bildet viser kulturlandskap i Gjevilvassdalen, ved grensen til Trollheimen landskapsvernområde i Sør-Trøndelag

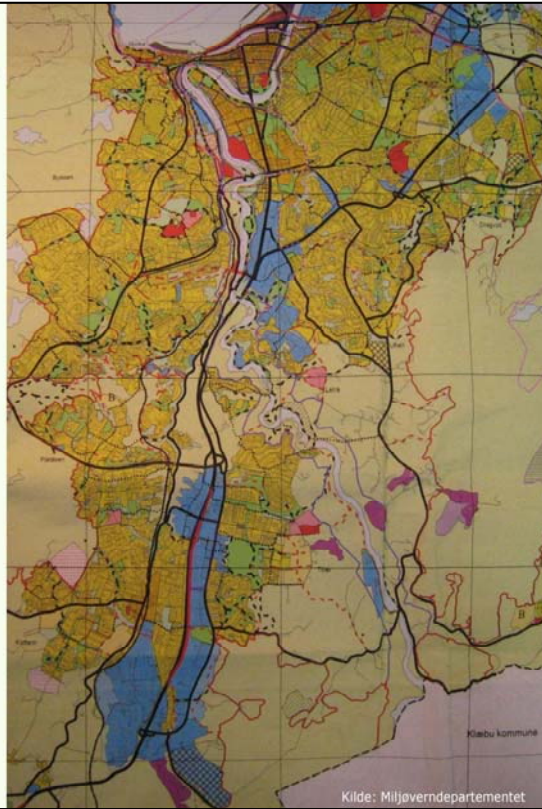
Om utvalgte naturtyper blir en suksess vil i stor grad avhenge av at kommunene følger opp ordningen gjennom sin arealplanlegging.

Plan- og bygningsloven stiller krav til bærekraftig utvikling, dvs. at man skal se bruk og hensyn til miljø i et langsiktig perspektiv.

Plan- og bygningsloven og utvalgte naturtyper

- Plansaker
 - Planprogrammet
 - Kart og stedfestet informasjon
 - Samarbeid og prosess
 - Innsigelse
- Vedtatte planer
- Byggesaker

10

Kartet viser plan for utbygging og jordvern i Trondheim

Plansaker: I plansaker skal det tas hensyn til utvalgte naturtyper. Se Norge under ett.

Planprogrammet: Skal gjøre rede for formålet med planarbeidet, prosessen og medvirkning. Sektorene skal gis anledning til å komme med innspill til planprogrammet. Sikrer forutsigbarhet og at alle hensyn spilles inn tidlig.

Kart og stedfestet informasjon: Kommunen skal ha et tilfredsstillende kartgrunnlag. Stedfestet informasjon om relevante miljøforhold bør være tilgjengelig for planlegging. Staten skal bidra med nasjonale databaser.

Samarbeid og prosess: Offentlige organer har både rett og plikt til å delta i planleggingen når den berører deres virkeområde. De har en rett til å bli varslet, få planforslag til høring, og delta.

Innsigelse: Staten kan fremme innsigelse «i spørsmål som er av nasjonal eller vesentlig regional betydning». Det er ønskelig at det innenfor hver enkelt sektor trekkes opp retningslinjer for når innsigelse skal gjøres gjeldende, slik at dette ikke skjer tilfeldig og for ulikt fra region til region. Grepert med utvalgte naturtyper - en tydeliggjøring av natur av nasjonal betydning...

Vedtatte planer: Rettslig bindende plan vedtatt etter at forskrift etter § 52 er gitt, går foran reglene i § 53 første til tredje ledd, hvis den tar konkret stilling til naturtypen. Kommunen kan i plan komme til at andre hensyn veier tyngre i en konkret sak enn hensynet til en utvalgt naturtype, eller at hensynet til en utvalgt naturtype kan ivaretas innenfor rammen av den planen kommunen vil vedta.

Byggesaker: Her vil plikten følge av forskrift til plan- og bygningsloven §§ 28 – 8 og 29 – 10. Dette vil gjelde der forholdet til utvalgte naturtyper ikke er avklart gjennom plan, eller der planen er av en slik overordnet karakter at det ikke uttrykkelig er tatt stilling til forekomsten av den utvalgte naturtypen, gjelder ikke § 53 fjerde ledd. Bl.a. vil kategorien LNF-område i kommuneplanens arealdel normalt ikke være spesifikk nok.

Kommuneplanens arealdel	
Hovedformål for arealbruk, som etter behov kan underdeles	<p>Arealformål (§ 11-7):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bebyggelse og anlegg. • Grønnstruktur. • Landbruks-, natur- og friluftsmål samt reindrift. • Bruk og vern av sjø og vassdrag, med tilhørende strandsone. <p>Bestemmelser til arealformål (§§ 11-10 og 11-11)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omfang, lokalisering og utforming <p>Hensynssoner (§ 11-8):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sone med særlige hensyn til landbruk, reindrift, friluftsliv, grønnstruktur, landskap eller bevaring av naturmiljø eller kulturmiljø. • Sone for båndlegging etter plan- og bygningsloven eller andre lover
Bestemmelser	
Ulike typer hensynssoner	

11

- Hovedformål for arealbruk, som etter behov kan underdeles noe
- Generelle bestemmelser, som kan avløse kommunale vedtekter
- Bestemmelser til arealformål
- Ulike typer hensynssoner, som det kan gis bestemmelser til

Arealformål:

- Bebyggelse og anlegg.*
- Samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur.*
- Forsvaret.*
- Landbruks-, (reindrifts-), natur- og friluftsmål.*
- Bruk og vern av sjø og vassdrag, med tilhørende strandsone.*

Hensynssoner

- Sikrings, støy- og faresoner (etter nærmere angivelse)
- Sone med særlige krav til infrastruktur med nærmere angivelse.
- Sone for nærmere angitt bruk eller vern, med nærmere angivelse.
- Sone hvor areal båndlegges i inntil 4 år med adgang til 4 års forlengelse i påvente av vedtak etter særlov, eller som er båndlagt etter slikt rettsgrunnlag.
- Sone for omforming og fornyelse.
- Sone for særlige samarbeids- eller eierformer, herunder sone med krav om felles planlegging for flere eiendommer

Artsforvaltning

Foto: Tone
Larsen

Foto: Erling
Svensen

- Forvaltningsprinsippet for arter
 - Landlevende arter reguleres av naturmangfoldloven, viltloven og lakse- og innlandsfiskeloven
 - Marine arter reguleres av havressursloven

12

Forvaltningsprinsippet

Det rettslige utgangspunktet etter naturmangfoldloven og havressursloven

- Rovviltpolitikken - rammevilkårene endres ikke gjennom ny naturmangfoldlov
- Nødverge – kommer i en egen odelstingsproposisjon

Vilkår for høsting av arter

Best tilgjengelig dokumentasjon: Er knyttet både til formen på og innholdet i den dokumentasjonen som skal ligge til grunn for vedtaket. Myndighetene må skaffe seg en oversikt over eksisterende data og sammenstille og bruke disse data på en faglig forsvarlig måte. Dokumentasjonen bør omfatte data både om bestandens størrelse og utvikling og om høstingens faktiske omfang. Dokumentasjonen som brukes bør i størst mulig grad være fremskaffet ved vitenskapelige metoder. Også informasjon som fremkommer gjennom rapporteringer og erfaringsbasert kunnskap hos alle aktører, herunder samisk erfaringsbasert kunnskap, skal kunne brukes som dokumentasjon, enten alene eller sammen med forskningsbasert kunnskap.

Høstingsverdig overskudd: Det vil bl.a. si at arten kan utvikle seg innenfor sikre biologiske rammer. Her vil bl.a. den enkelte arts følsomhet for miljøendringer og høstingspress inngå i vurderingsgrunnlaget sammen med biologiske faktorer som reproduksjonsevne, konkurranse, predasjon, næringstilgang osv. Ved avgjørelsen om å tillate høsting og om fremgangsmåten ved høsting skal det videre legges vekt på artens funksjon i økosystemet og den virkning høstingen kan ha på det biologiske mangfold for øvrig.

Kriteriet «produserer et høstingsverdig overskudd» innebærer dessuten at det er økologiske kriterier som vil danne rammen for hvilken høsting som tåles. Innenfor en slik ramme kan det imidlertid også vektlegges sosiale, kulturelle og økonomiske forhold, herunder artens betydning for næring eller rekreasjon og høstingstradisjon i vedkommende område.

Prioriterte arter

Moderniserer artsbeskyttelsen - dynamisk

Ser arter og leveområder i sammenheng – økologiske funksjonsområder

14 Klippeblåvinge

Foto: ©Ove Bergersen /NN/Samfoto

Moderniserer artsbeskyttelsen - dynamisk

Behov for tiltak. Siktemålet med tiltakene er å få arter i en god tilstand

Avprioritering

Ser arter og leveområder i sammenheng – økologiske funksjonsområder. En art som ikke har et funksjonsområder kan ikke overleve.

Prioriteringen

15

Marisko

Vurderingsplikt

Kriterier for prioritering

Foto: Kristian Julien

Marisko: Er listet som nær truet på rødlisten.

Vurderingsplikten

Vurdering av status og utvikling. Hvilke virkemidler bør komme til anvendelse?

"Kongen i statsråd kan ved forskrift utpeke nærmere angitte arter som prioritert. Ved avgjørelsen legges vesentlig vekt på om

- a) arten har en bestandssituasjon eller bestandsutvikling som strider mot målet i § 5 første ledd,
- b) arten har en vesentlig andel av sin naturlige utbredelse eller genetiske særtrekk i Norge, eller
- c) det er internasjonale forpliktelser knyttet til arten.

Saksbehandling

- Bred offentlig høring
- Vedtas av Kongen i statsråd
- Handlingsplaner
- Tilskuddsordning

Svartkurle. Listet som sterkt sterkt truet på rødlisten. Har sine rikeste forekomster i Trøndelag.

- Forslag til forskrift sendes på bred offentlig høring til alle berørte, herunder miljø- og næringsorganisasjoner
- Vedtak av Kongen i statsråd
- Der det utarbeides handlingsplaner for økologiske funksjonsområder for prioriterte arter, bør dette i hovedsak skje parallelt med forskriftsarbeidet
- Nært samarbeid mellom den som administrerer handlingsplanen og de myndigheter, organisasjoner eller grunneiere mv. som skal bidra til å gjennomføre målene og tiltakene i handlingsplanen
- Egen tilskuddsordning. Midlene skal i hovedsak gå til aktive tiltak
- I tillegg kan det være aktuelt å målrette bruk av sektorens, herunder landbruksforvaltningens, egne virkemidler og støtteordninger for å sikre en best mulig ivaretagelse av arter.

Beskyttelsens innhold

Kan fastsette forbud mot enhver form for uttak og skade

Økologiske funksjonsområder av mindre omfang.

Dispensasjon

Lundefugl

17

Foto: Halvard Strøm, Norsk polarinstitutt

Lundefugl. Definert som sårbar art i rødlisten

Arter: Kan fastsette forbud mot enhver form for uttak, skade eller ødeleggelse av en prioritert

- Økologiske funksjonsområder: Kan gi regler om beskyttelse av visse typer økologiske funksjonsområder av mindre omfang. Men de hensyn som pålegges må ikke medføre en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk.
- Økologiske funksjonsområder: Dersom summen av hensyn i etterkant av vedtaket gir restriksjoner som medfører en vesentlig vanskeliggjøring og et vesentlig tap, kan grunneier kreve at området vernes etter kapittel V eller at det gjøres unntak fra prioriteringen for de aktuelle områdene etter femte ledd.
- Dispensasjon: Myndigheten etter loven kan gjøre unntak fra forskrift etter § 23 dersom det ikke forringer artens bestandssituasjon eller bestandsutvikling, eller dersom vesentlige samfunnshensyn gjør det nødvendig.

Rød skogfrue

Arten er fredet, men kun mot innsamling og direkte etterstrebingse. Leveområdene er ikke sikret gjennom fredningen.

Ut over vern er informasjon, tilpassede driftsplaner i skogbruket, kartlegging, overvåking, tilpasset skjøtsel og forskning.

18

Foto: Bård Bredesen

Rød skogfrue. Finnes kun i sørøstlige deler av Norge.

- Dagens situasjon: Arten er fredet, men kun mot innsamling og direkte etterstrebingse. Er listet som kritisk truet på rødlisten. Leveområdene er ikke sikret gjennom fredningen, men unntak av 8 som befinner seg innenfor naturreservater. Det er registrert 29 populasjoner. Nødvendig å bevare arten på alle kjente voksesteder. Kjente lokaliteter er generelt små.
- Aktuelle tiltak: Ut over vern er informasjon, tilpassede driftsplaner i skogbruket, kartlegging, overvåking, tilpasset skjøtsel og forskning. Det er videre viktig å hindre direkte nedbygging av forekomster og ødeleggende former for skogsdrift (herunder flatehogst og markberedning). Det er en forutsetning at kalkfuruslogen rundt forekomstene også omfattes av de foreslåtte tiltakene.

Stor salamander

19

Foto: Sigve Reiso

Stor Salamander finnes i livskraftige bestander rundt Oslofjorden og i Ytre Hardanger og i Midt-Norge. Er listet som sårbar i rødlisten. I postkortaksjonen ble stor salamander brukt for kommunene Nesodden og Stjørdal.

Tiltak: Unngå gjenfylling og drenering av yngledammene, nedbygging, forurensning og utsetting av fisk.

Fjellrev

Ingen jakt eller annet uttak

Vurdere om eksisterende verneområder gir tilstrekkelig beskyttelse eller om det må lages utfyllende forskrift om mindre/andre økologiske funksjonsområder

Krav om å klarlegge følgene for arten av planlagte inngrep i dens funksjonsområder, herunder klarlegging av alternative funksjonsområder

Avlsprogram

20

Foto: Jan-Eilert Pedersen, Statens Naturoppsyn

A photograph of two mountain hare pups on a grassy mound. One pup is standing and looking towards the other, which is lying down. The background is a soft-focus green field.

Generelle regler om funksjonsområde betyr: Kan for eksempel bety at alle inngrep i hiområder for den prioriterte arten forbys, eller at de forelegges miljømyndighetene for særskilt vurdering.

Tiltak: I tillegg til vern; nekte tiltak som kan skad eller ødelegge fjellrevens hiområder, uttak av rødrev, avlsprogram.

Fremmede organismer

- Felles regler om innførsel og utsetting
- Regler om bekjempelse av etablerte fremmede organismer

Foto: Tone Solhaug

Bilde viser brunsnegle, som er en fremmed art i Norge

Det vil gi et regelverk med felles prinsipper og normer for ulike introduksjonsformer og alle typer organismer, herunder også utenlandske treslag

For **innførsel og utsetting** foreslås følgende regler:

- en aktsomhetsplikt for enhver som setter ut organismer, eller som har ansvar for virksomhet som kan medføre spredning eller utslipp av fremmede organismer
- krav om at søknader om innførsel og utsetting skal klarlegge de virkninger som utsettingen kan ha for det biologiske mangfold
- krav om at tillatelse ikke skal gis hvis det er grunn til å anta at innførselen eller utsettingen vil medføre vesentlige uheldige følger for biologisk mangfold.

For fremmedeorganismer som allerede har etablert seg i norsk natur foreslås regler til å **bekjempe** fremmede organismer som utgjør en trussel mot naturlig planer og dyr eller andre viktige samfunnshensyn.

Unntak

- Innførsel av planter og husdyr
- Utsetting
 - Der det foreligger innførselstillatelse med sikte på utsetting
 - Planter i hager og andre dyrkede områder, og norsk treslag
 - Utsetting i akvakulturanlegg
- Levende lagring av villfanget fisk

Norsk gran

Foto: Kristin Thorsrud Teien

22

Bildet viser norsk gran som ikke reguleres av naturmangfoldloven, men av skogbrukslova

- innførsel av planter (omfatter ikke utenlandske treslag)
- utsetting av organismer der det allerede foreligger en innførselstillatelse, og den tillatelsen er gitt under forutsetning av at organismen skulle settes ut i miljøet.
- utsetting av planter i hager og andre dyrkede områder unntas hvis disse ikke kan påregnes å spre seg utenfor området samt norske treslag
- utsetting i akvakulturanlegg dersom det er gitt tillatelse etter akvakulturloven.
- Levende lagring av villfanget fisk anses ikke som utsetting av fremmede organismer.

Bruk loven!

Kjære ordfører Albert Larsen i Roan kommune!

Makrellterne som du ser avbildet på dette kortet er en truet art og den står derfor i Norsk Rødliste. Makrellterne har leveområder i din kommune. Takk for innsatsen for å bevare naturmangfoldet i kommunen din så langt!

Verden mister plante- og dyrearter raskere enn noen gang. Rundt 2000 arter står i fare for å forsvinne fra norsk natur, blant annet fordi vi ødelegger leveområdene deres. Norge har som mål å stanse tapet av naturens mangfold innen 2010. Å bevare arter og naturtyper er ikke en jobb jeg kan gjøre alene – jeg trenger din og kommunens hjelp for å nå målet.

I den forbindelse har jeg valgt en art for hver kommune som jeg håper dere vil være spesielt oppmerksomme på. Arten jeg har valgt kan stå som eksempel på kommunens naturmangfold. Den er en representant for det rike naturmangfoldet vi må stå sammen om for å bevare.

På www.dinmat.no/kommunearter finner du mer informasjon om din kommunes spesielle art, og tips om hvordan dere kan ta vare på den.

Med vennlig hilsen

Erik Solheim
Miljø- og utviklingsminister

Makrellterne (*Sterna hirundo*)

Makrellterna hekker langs hele norskekysten, fra svenskegrensa til Finnmark, men blir gradvis mer sparsom nord for Helgeland. I de siste årene er det registrert markant bestandsnedgang i Sør-Norge. Makrellterna hekker i kolonier, og disse er sårbare for forstyrrelse i hokketiden. Makrellterna er oppført som "sårbar" i rødlista.

Det er ett år siden postkortaksjonen

Nå ny lov med nye virkemidler

Viktig at disse virkemidlene brukes aktiv for å sikre en bærekraftig bruk av norsk natur!